

Mato ZOVKIĆ

ODGOVORNO DJELOVANJE VJERSKIH ZAJEDNICA NA JAVNOM PROSTORU¹

Oni koji su organizirali ovaj okrugli stol u ime IZ BiH, napisali su u smjernicama pozvanim predavačima da žele doprinijeti „ublažavanju napetosti između religija i sekularnih određenja stvarnosti, kao i napetosti između religija i unutar religija“. Također su istaknuli kako u BiH „prisutnost religija u javnom prostoru ima veću težinu negoli u zemljama zapadne Europe. S druge strane, u BiH kao tradicionalnom multietničkom i multireligijskom društvu raspravljanje pitanja religije i sekularnosti implicira osjetljivost i odgovornost“. Kao kršćanin i građanin ove zemlje svim srcem podupirem ovo nastojanje. U kratkom vremenu koje nam je dodijeljeno mogu iznijeti neke misli kršćanskih sociologa religije, pravnika i teologa provjerene na osobnom iskustvu s drukčijima koji nisu opasnost, nego ljudske skupine i pojedinci sa svojim pravima i potrebama. Pri tome pretpostavljam kao razmjerno jasan pojam javnog prostora u socijalnoj etici. Američki katolički etičar David Hollenbach govori o javnoj vjeri (*public faith*, D. Hollenbach 2003., 19-71). Američki protestantski teolog Miroslav Volf, inače rođen i odrastao u Osijeku, govori o javnom angažmanu religijskih zajednica i religioznih pojedinaca, ali tako da država ne favorizira sekularizam, nego da svakoj religiji omogućuje pravo na prisutnost u javnom prostoru (M. Volf, 2013., 143-163).

Od konfesionalnog vjeronauka do tjednih molitvenih susreta

Vrlo brzo nakon osamostaljenja i međunarodnog priznanja BiH vjerski poglavari muslimana, pravoslavaca, katolika i Židova u ovoj zemlji zatražili su od Predsjedništva ponovno uvođenje *konfesionalnog* vjeronauka u škole. Vjeronauk je uveden tamo gdje ima dovoljan broj đaka dotične konfesije čiji roditelji to traže, a vjerskim poglavarima je prepušteno da organiziraju školovanje svojih vjeroučitelja i pisanje udžbenika. Time je demokratski izabrana vlast priznala pravo

1 Izlaganje na okruglom stolu „Religije i sekularnost“ u Gazi Husrev-begovoj biblioteci 19. ožujka 2018.

vjerskim zajednicama na pouku i odgoj u vjeri djece njihovih vjernika. Iz te inicijative vjeroučitelji su razvili školske i izvanškolske programe u kojima djeca upoznaju jedni druge kao različite, a sami vjeroučitelji priređuju seminare izmjene iskustava i međuvjerničkog druženja.

Na toj crti dva nedavna događaja. Odbor za međureligijsku suradnju u Livnu, na čelu s muslimanskim i katoličkim vjeroučiteljem, posjetio je 1. ožujka 2018. Dubrovnik gdje su razgledali bogomolje katolika, pravoslavaca, muslimana i Židova, uz punu suradnju tamošnjih vjerskih službenika. U organizaciji Odbora za međureligijsku suradnju u Banja Luci je 3. ožujka održan koncert u Banskom dvoru, a sudjelovali su svojim programima pravoslavni, katolički, muslimanski i jevrejski ansambli. Katolički djelatnik Međureligijskog vijeća iz Sarajeva Hrvoje Vranješ istaknuo je tom zgodom da je Odbor za međureligijsku suradnju u Banja Luci dio široke ljudske priče MRV-a u BiH kojom se kroz međureligijski dijalog želi izgraditi međusobno pomirenje u BiH. Koncertu je prethodio ciklus predavanja na kojima su članovi četiriju vjerskih zajednica govorili o temama važnim za njihovu vjersku tradiciju. Tako su uz redovno održavanje konfesionalnog vjeronauka vjeroučitelji otvoreni za dijalog izvrsni suradnici u djelovanju naših religijskih zajednica u javnom prostoru.

Mi, katolički, pravoslavni i protestantski kršćani ove zemlje okupljamo nedjeljom svoje vjernike na bogoslužje kojim slavimo Boga i otvaramo se za služenje potrebnim ljudima. Takve tjedne molitvene susrete imaju i naši sugrađani muslimani i Židovi. Molitve se odvijaju u crkvama, džamijama i sinagogama, a to su vanjski znakovi naše prisutnosti u različitim mjestima i dijelovima zemlje kroz vjekove. Osim što na tim susretima slušamo riječ Božju, pjevamo religiozne pjesme i molimo se Bogu, mi slušamo izlaganja svojih predstojnika koji svoje džematlije i župljane odgajaju za odgovorno djelovanje među članovima vlastite vjerske zajednice ali i među sugrađanima drugih uvjerenja. Ne mora u svakoj propovijedi ili hudbi biti tema tolerancija i međusobno poštovanje onih koji su etnički i vjernički drukčiji, ali to bi trebalo izvirati iz primjera samog lokalnog predstojnika. To je divna šansa koju ne smijemo zapostavljati.

Neriješena pitanja zovu na suradnju predstavnika vlasti i vjernika

BiH je europska država s polovicom muslimanskih stanovnika koji ovdje žive kao domorodci. Oni za sebe ističu kako su muslimani i

Europljani i kako im je oboje važno. Mi katolici smo ponosni što je BiH sklopila Ugovor sa Svetom Stolicom 19. travnja 2006. koji je kasnije dopunjen zakonima i podzakonskim aktima (tekstove i komentar donosi T. Vukšić, 2007.). Već 2008. ratificiran je Ugovor između BiH i Srpske pravoslavne crkve, a od 2015. odgađa se službeno prihvaćanje Sporazuma između BiH i Islamske zajednice.

Neke presude europskih sudova o vjerskim simbolima na javnim objektima i o odjeći različitih vjernica i vjernika u javnoj službi, vjerojatno su bile povod da je Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (VSTV) na sjednici 21. rujna i 14. listopada 2015. donijelo Zaključak da se rukovodiocima pravosudnih institucija u BiH skrene pažnja na zabranu nošenja vjerskih obilježja svim uposlenima u pravosudnim institucijama u BiH. U god. 2016. uslijedilo je niz pravnih tumačenja te protesta pojedinih nevladinih organizacija protiv takve odredbe u državi s polovicom domaćih građana muslimana. Čitao sam izjavu jedne muslimanke, doktorice znanosti, koja se žali da je to gaženje ljudskog i vjerničkog dostojanstva muslimanki u ovoj zemlji. VSTV nije do sada opozvalo svoj Zaključak i očito će biti potrebno puno strpljivosti u međusobnom uvjeravanju i opovrgavanju. Tko zna da islam nije samo privatna vjera nego i socijalno uređena zajednica s vlastitom kulturom i običajima, uviđa kako je to pitanje u europskoj sekularnoj državi BiH osjetljivo i važno.

U časopisu *Sveske za javno pravo* 4/2016. objavljeno je pet članaka u kojima pravnici propituju sukladnost ili odudaranje ovoga Zaključka od europskog standarda vjerske slobode u sekularnoj državi. Emir Kovačević, pravni stručnjak MRV-a, u svojem prigodnom tekstu ističe da nošenje marame u sudskim institucijama BiH spada na punu slobodu religije, ali da pri rješavanju ovoga problema treba sačuvati nepristranost i objektivnost pravosudnih institucija i uvažavati legitimne zahtjeve radnika u pravosudnim institucijama: „Iz toga razloga je potrebno kroz dijalog naći kompromisno rješenje“ (E. Kovačević, 2016., 32).

Katolička Crkva željela je da se u Ugovor između BiH i Vatikana stavi i pitanje povratka imovine oduzete u vrijeme komunističke vladavine. Predstavnici države molili su da se to odgodi do donošenja općeg zakona o denacionalizaciji. Prijedlog je prihvaćen, a do donošenja takva zakona u međuvremenu još nije došlo. Sve četiri naše tradicionalne vjerske zajednice životno su zainteresirane da se takav zakon što prije donese jer nam oduzeta materijalna dobra trebaju za uzdržavanje naših karitativnih ustanova te školovanje vjeroučitelja,

svećenika, imama. Nije nam jasno zašto se to odgađa, a bit će uvjet za pristupanje BiH ujedinjenoj Europi.

Spomenuo sam divnu mogućnost da vjeroučitelji i vjerski službenici odgajaju pripadnike svoje zajednice za odgovorno življenje među drukčijima u vlastitoj državi. Nažalost, posljedice rata ostavile su duboko nepovjerenje među nama i omogućile da u *svakoj od naših zajednica neki pripadnici podliježu ekstremizmu*. To se osobito vidi u povremenim napadima na bogomolje, groblja ili vjerske službenike. Većina takvih napada događa se nad objektima ili službenicima manjine na području određene etničke ili religijske većine. Uz financijsku pomoć dobronamjernih donatora, MRV već sedam godina provodi Projekt praćenja takvih napada tako što službenik za to zadužen moli imame i svećenike dotičnog kraja da se u određeni dan sastanu uz oštećeni objekt te dadnu zajedničku izjavu kako osuđuju nasilje nad bogomoljama ili vjerskim službenicima. Sekularni i vjerski mediji redovno izvješćuju o takvim istupima. Najnoviji incident dogodio se 3. ožujka 2018. nad crkvom sv. Ilije Proroka u Zenici: u ranim jutarnjim satima ukradeni su dijelovi oluka i nadstrešnice te je načinjena znatna materijalna šteta, a ta crkva je nacionalni spomenik kulture. U Zenici uspješno djeluje Odbor za međureligijsku suradnju, u koji su uključeni službenici četiriju povijesnih vjerskih zajednica. Tajnik Odbora Kenan Hodžić, u suglasnosti s ostalim kolegama, dao je izjavu: „Ovo je crkva koju su bosanski franjevci uvijek otvarali za brojne događaje koji su Zenicu činili i čine posebnim gradom. Zenički vjerski objekti, crkve i džamije tu su sva ova moguća stoljeća, preživjeli su ratove i nemire i ne smijemo dozvoliti da ih netko skrnavi u miru. Očekujemo da cijela zenička javnost osudi ovaj sramni događaj i podsjećamo da su crkve i džamije duše vjernika, mnogo više od samih građevinskih cjelina, mnogo više od kamena i bakra.“ Izjavu i slike oštećene crkve prenijeli su FENA i drugi mediji. Važno je da je ovo izjavio pripadnik većinske zajednice u mjestu gdje se vandalski čin dogodio. Tako kod vlastitih vjernika pridonosimo mentalitetu da nasiljem ne izgrađujemo pravednu i sigurnu budućnost u svojoj zemlji. *Potrebno je i moguće da svi pridonosimo zajedničkom dobru.*

Zaključak

Na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu 15. ožujka predstavljene su dvije nove knjige profesora Mile Babića. On je bosanski franjevac i kršćanski filozof koji u svojem razmišljanju ističe da sloboda traži odgovorno djelovanje u pluralnom društvu i sekularnoj državi. On govori i o sekularnom fundamentalizmu koji pogoduje političkoj i ekonomskoj moći „jakih“, a zapostavlja potrebu moralnog djelovanja u svijetu. Takav sekularizam izaziva religijsko pretjerivanje: „Na Zapadu je javna sfera života toliko sekularizirana, toliko oslobođena od morala i religije da se u zemljama – u kojima u javnoj sferi još vrijedi moral i religija – javlja religijski fundamentalizam... Za zagovornike sekularnoga fundamentalizma Bog je odsutan, uopće nije prisutan u njihovoj svijesti, a zagovornici religijskoga fundamentalizma izravno nijeću Boga na kojega se pozivaju, jer apsolutiziraju svoju religiju, zaboravljaju da je samo Bog apsolutan“ (M. Babić, *Izazovi slobode*, 2017., 100). Religijske zajednice ne trebaju konfesionalnu državu za vršenje svojega duhovnog i humanog poslanja. One preko svojih institucija i pojedinih vjernika nude moralne vrijednosti nužne za pravednu i prosperitetnu državu. Sekularna država BiH je moguća i potrebna, a religijske zajednice u njoj prvenstveno odgajaju vlastite vjernike da u takvoj državi konstruktivno djeluju pridonoseći izgradnji građanskog društva.

Literatura

- Mile BABIĆ, *Temeljna pitanja suvremene filozofije* (Sarajevo 2017.)
 Mile BABIĆ, *Izazovi slobode* (Sarajevo 2017.)
 Augusto BARBERA, *Il cammino della laicità* (uvid na internetu 1. ožujka 2018.)
 Carlo CARDIA, *Izazovi laičnosti. Etika, multikulturalnost, islam* (Zagreb 2012.)
 Andrew COPSON, *Secularism, Politics, Religion and Freedom* (Oxford University Press 2017.)
 Grace DAVIE, *Religija u suvremenoj Europi. Mutacija sjećanja* (Zagreb 2005.)
 Grace DAVIE, *The Sociology of Religion* (London 2008.)
 David HOLLENBACH, *The Global Face of Public Faith. Politics,*

Human Rights, and Christian Ethics (Washington D. C. 2003.)
Thomas Albert HOWARD, *After Genocide. Searching for Reconciliation in the Balkans* (uvid 14. ožujka 2018.)
Vernon RULAND, *Conscience Across Borders. An Ethics of Global Rights and Religious Pluralism* (San Francisco 2002.)
Miroslav VOLF, *Javna vjera. Kršćani i opće dobro* (Rijeka 2013.)
Tomo VUKŠIĆ, *Crkva i država u Bosni i Hercegovini. Zakoni, podzakonski akti, ugovori i komentari* (Sarajevo 2007.)